

РОЗДІЛ 2

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

2.1. ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Становлення і розвиток студентської науково-дослідної роботи на факультетах соціальної роботи університетів має допомогти молодим дослідникам оволодіти методикою наукових досліджень, розвинути навички самостійної пошукової роботи, розвинути творчу ініціативу та здібності до теоретичного аналізу. Слід зазначити, що хоча студенти беруть активну участь у Всеукраїнських наукових конкурсах, олімпіадах, виступають на Міжнародних конференціях, все-таки частка наукових напрацювань студентства у загальному обсязі наукових розробок університету є недостатньою. Однією з причин слабого розвитку науково-дослідної діяльності студентів є те, що наукова робота в університеті продовжує залишатися своєрідним додатком до основної викладацької роботи. Викладачів, які плідно займаються зі студентами науковою роботою – не стимулюють і не заохочують до наукової роботи. На наукову роботу студентів у вітчизняних університетах відводиться мінімальна кількість годин, яка не дозволяє на молодших курсах активно розвивати наукові здібності. Наприклад, у нас на написання курсової роботи викладачеві на консультацію відводиться три години, тоді як «у французьких університетах на виконання курсової роботи відводиться сімдесят годин самостійної роботи і двадцять-тридцять годин консультацій з науковим керівником»¹. Вже сама кількість годин вказує на ставлення у державі до пошуку і розвитку молодих наукових талантів.

В університеті має бути створене наукове середовище, яке б залучало студентів до активної самостійної наукової діяльності. Слід підходити до вирішення цієї проблеми системно, тобто організувати проведення науково-дослідницької роботи студентів упродовж усіх років навчання в університеті. Система науково-дослідницької роботи студентів в університеті повинна здійснюватися органічно, поєднуючи два напрями: науково-дослідну роботу студентів у навчальному процесі та науково-дослідну роботу студентів у вільний від навчання час.

Навчально-дослідницька робота студентів соціальної роботи – це обов'язковий етап підготовки фахівця, який передбачений навчальним планом спеціальності. Професійна підготовка спрямована на те, щоб підготувати соціального працівника-дослідника нової генерації, якому притаманне високий динамізм та культ пошуку. Крім того, у процесі навчально-дослідницької роботи студенти повинні набути вмінь користуватися науковою, довідниковою, методичною літературою, методами інформаційного пошуку та навичками комп'ютерної обробки даних. Маємо констатувати, що на сучасному етапі залучення студентів до науково-дослідницької діяльності (особливо на молодших курсах) не підкріплене чіткими зв'язками з майбутньою професією і недостатньо мотивоване. Навчальний план та навчальні програми з фахових дисциплін повинні бути спрямовані на те, щоб майбутній соціальний працівник на всіх етапах професійної підготовки з першого до випускного курсу (бакалавра, спеціаліста, магістра) отримав можливість розвивати наукові здібності.

Розглянемо змістове наповнення науково-дослідної роботи студентів на кожному етапі професійної підготовки.

¹ Семенов О. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів. – Київ – Глухів: ІППП ІПН України, ГДПУ, 2002. – 95 с. – С. 9.

Ставлячи на меті виховувати соціального працівника-науковця, ми маємо спланувати навчально-виховну роботу таким чином, щоб цей процес проходив безперервно, починаючи з першого курсу навчання в університеті. **Перший курс** для студента спеціальності «соціальна робота» має стати своєрідною школою основ наукової культури, самопізнання, саморегуляції майбутнього соціального працівника-дослідника. Для досягнення поставленої мети у процесі лекційних курсів викладачі мають активно використовувати проблемний виклад матеріалу, привчаючи студентів до аналізу та вирішення проблем, а на семінарські заняття підбирати такі практичні завдання, які вимагають застосування пошукових та дослідницьких умінь та навичок.

Стимулювати наукову спрямованість у навчальному процесі на першому курсі мають такі завдання, як підготовка рефератів і повідомлень з фахових та загальноосвітніх дисциплін (вступ до соціальної роботи, загальна психологія, історія соціальної роботи, соціологія, основи інформатики) з елементами наукового пошуку.

На **другому курсі** слід передбачити посилення та поглиблення знань, умінь та навичок майбутніх соціальних працівників щодо науково-дослідної роботи. Вдосконалення фахової підготовки й забезпечення внутрішньої мотивації до наукового пошуку на цьому етапі відбувається за допомогою таких курсів, як «Історія соціологічної думки», «Соціальна політика», «Основи демографії», «Вікова психологія» та ін. А також впроваджується курс «Волонтерська практика», яка не лише активізує розвиток наукового мислення, але й стає основою для гуманістичного виховання майбутніх соціальних працівників. Керівники практики готують для студентів низку пошукових завдань, які мають на меті активізувати наукову складову волонтерської практики.

На **третьому курсі** бакалаврату за навчальним планом передбачено виконання курсових робіт із теорії соціальної роботи, історії соціальної роботи, соціальної психології, соціальної педагогіки, соціології, соціальної роботи з різними категоріями клієнтів, соціальна робота з сім'ями і дітьми. Це новий етап у становленні молодих науковців, дослідно-пошукова робота має набути більш організованих і цілеспрямованих форм, тому впроваджується спеціальний курс «Методика досліджень у соціальній роботі». Якщо до цього додати впровадження виробничої практики, то ми бачимо, що створюються всі передумови для поєднання навчальних знань, практичних умінь та навичок і на цій основі виховання майбутнього соціального працівника-дослідника.

Якщо залучення студентів до науково-дослідної діяльності буде носити поступовий і цілеспрямований характер, то до четвертого курсу, тобто до написання бакалаврської роботи, майбутній соціальний працівник буде мати серйозну наукову підготовку і основу (у вигляді «дозрілої» теми та опанування практичного досвіду) для написання наукової роботи.

Дослідницька робота студентів у позанавчальний час.

Позанавчальні форми науково-дослідної роботи, до яких залучаються студенти – це гуртки, проблемні групи, конкурси, конференції, олімпіади тощо. Але розпочинати позанавчальну науково-дослідну роботи зі студентами потрібно з найпростішого – це предметні, або науково-дослідні гуртки, які передбачають вивчення принципів, методів, прийомів ведення наукової роботи. Такі гуртки можуть бути започатковані в кожній студентській групі за допомогою кураторів, за умов наявності у останніх необхідного рівня наукової та педагогічної підготовки.

Для студентів старших курсів доцільно створити **проблемні гуртки**, які упродовж тривалого часу, під керівництвом провідних науковців досліджують фахову проблему, здійснюють наукові розвідки, готують доповіді на засідання проблемної групи. Кращі студентські роботи, після обговорення їх на засіданні групи, за рекомендацією керівника групи та випускової кафедри пропонуються на студентську конференцію, конкурс чи олімпіаду.

Позанавчальна науково-дослідна форма проведення роботи зі студентами є об'єктивним засобом виявлення та відбору обдарованої студентської молоді, реалізації творчих здібностей майбутніх соціальних працівників. Участь у конкурсах, конференціях, олімпіадах та визнання наукових результатів є гарним стимулом для подальшого зростання.

Студенти, які мають схильність до наукової роботи і проявили зацікавленість і досягли певних наукових результатів, повинні мати постійну і відчутну підтримку з боку адміністрації університету та випускової кафедри. Щоб урізноманітнити систему заохочень для молодих науковців, слід організувати:

- урочисті зустрічі з кращими студентами, які досягли позитивних результатів у науковій роботі, з нагородженням грамотами від ректорату;
- публікації наукової статті за результатами дослідження у збірнику студентських наукових праць;
- впровадження у практику соціальної роботи результатів дослідження;
- затвердження індивідуальних планів для студентів, які успішно займаються науковою роботою;
- користування фондами кращих бібліотек України з оплатою проїзду і добових.

2.2. КУРСОВА РОБОТА

2.2.1. Підготовчий етап написання курсової роботи

Курсова робота є однією з важливих форм навчального процесу, яка спрямована на залучення студентів до науково-дослідної діяльності. Це обов'язкова складова процесу професійної підготовки майбутнього фахівця, виконання якої має сприяти поглибленому засвоєнню лекційного курсу та набуттю аналітичних навичок у галузі вирішення фахових виробничих задач. Інакше кажучи, це такий вид навчальної роботи, де є можливість простежити рівень розвитку у студентів професійно-спрямованих знань, наявність схильностей до наукової роботи та спрямованість на майбутню професійну діяльність. Курсові роботи підвищують теоретичну та практичну підготовку студентів як майбутніх фахівців, дають їм початкові навички наукового дослідження з обраного фаху.

2.2.2. Тематика курсових робіт

Курсові роботи пишуться або з однієї конкретної дисципліни, або дається можливість студентам обрати тему із низки споріднених дисциплін (історії соціальної роботи, соціальної педагогіки, психології, соціології тощо). Який з двох підходів обирається, залежить від випускової кафедри, але, на нашу думку, прив'язування курсової роботи лише до однієї дисципліни, є обмеженням можливості розвитку наукових інтересів студента.

Порадившись з науковим керівником, студент обирає тему дослідження. Щоб затвердити обрану тему, студент має написати заяву на ім'я завідуючого випускової кафедри. Тематика курсових робіт кожного року має переглядатися і затверджуватися випусковою кафедрою з одночасним затвердженням графіка її написання.

Студенту надається право вибору тематики курсової роботи. Крім тем запропонованих викладачами випускової кафедри, студент має право обрати тему самостійно, обґрунтувавши її доцільність та узгодивши з науковим керівником. Якщо написання курсової роботи прив'язане до однієї конкретної дисципліни, то необхідно прослідкувати за тим, щоб кількість студентів закріплених за однією темою не перевищувала трьох осіб. Таке комплексне використання теми групою передбачає, що

кожний студент досліджує окремий аспект проблеми. У разі, якщо написання курсових робіт відбувається на підстав низки суміжних дисциплін, така потреба зникає.

На якість курсової роботи суттєво впливає вмiле використання практичного матеріалу, тому добiр тематики курсової роботи має вирішуватися у комплексі з проблемою практичного навчання студента, тобто практичне навчання майбутнього соціального працівника має відповідати напряму наукових інтересів. Виходячи з вищевикладеного, підбір баз практик є одним із важливих етапів у підготовці до написання курсових робіт.

Використання студентом матеріалів зібраних у закладах соціального захисту (перспективні плани, статистичні звіти, методичні рекомендації та інші матеріали відділів соціальних установ), де студент проходив практику, є суттєвим підсиленням практичної складової курсової роботи. У залежності від теми дослідження студент має можливість у курсовій роботі використовувати різноманітні матеріали, набуті на базі практики.

Разом із керівником студент уточнює коло питань, що слід вивчити та експериментально перевірити, складає план дослідження, визначає структуру роботи та терміни виконання за етапами, а також визначає літературу, яку треба відпрацювати.

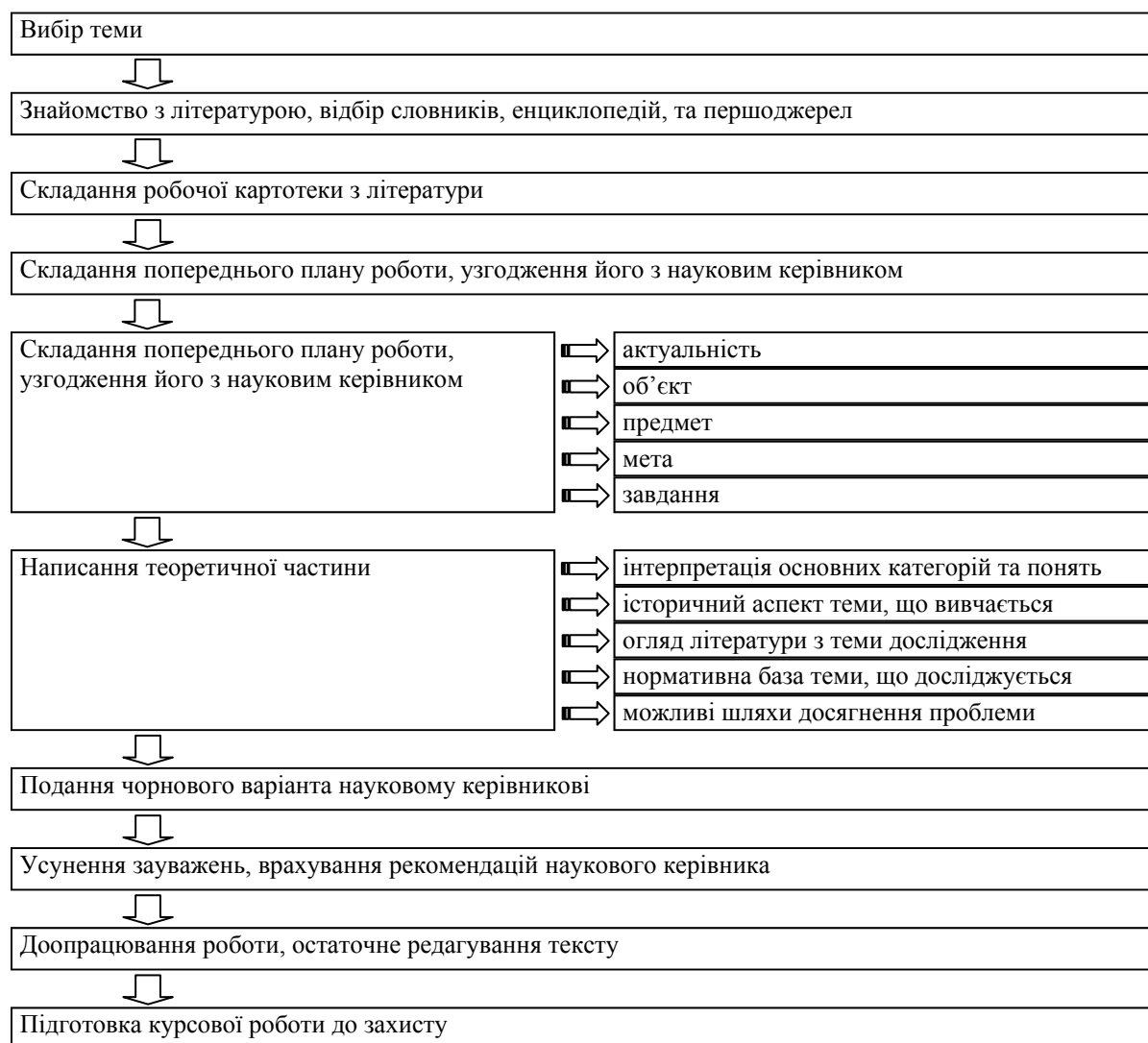

Рис. 2.1. План написання першої курсової роботи

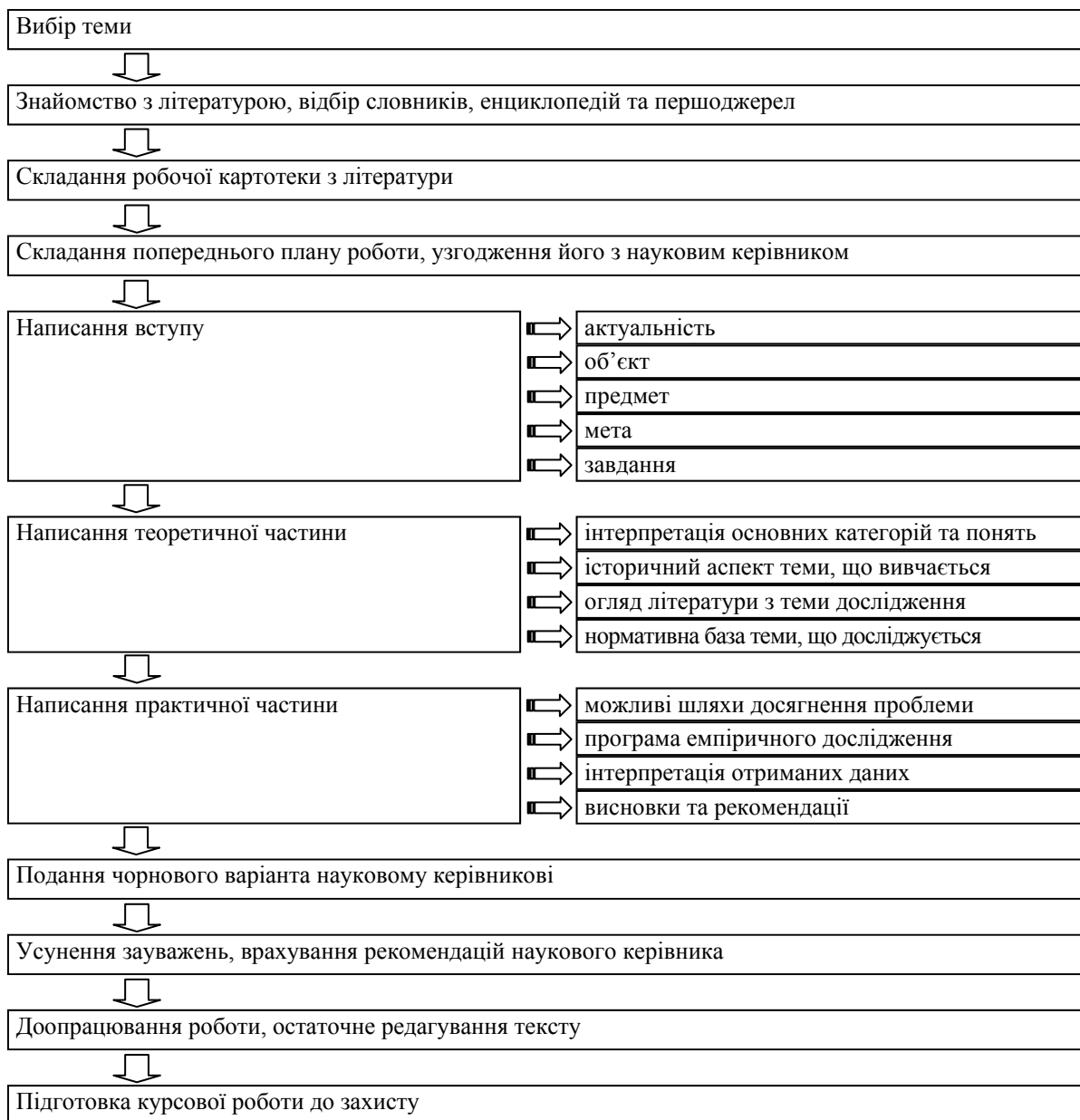

Рис. 2.2. План написання другої курсової роботи

2.2.3. Алгоритм виконання курсової роботи

Курсова робота базується на вивченні законів, постанов уряду, нормативних та методичних матеріалів, літературних першоджерел, а також на практичному матеріалі служб соціального захисту, який здобутий студентом у процесі виробничих практик.

Виконання курсової роботи вимагає від студента не лише знань загальної та спеціальної літератури за обраною темою, але й вміння проводити цілеспрямовані спостереження, виявляти факти та підтверджувати їх експериментальним шляхом, пояснювати емпіричні факти за допомогою теоретичних знань, робити узагальнюючі висновки та пропозиції щодо покращення роботи соціальних служб.

Курсові роботи виконують на старших курсах навчання. Перша курсова робота із соціальної роботи відрізняється від другої – глибиною теоретичної і особливо практичної розробки. Тобто, перша курсова робота може бути побудована на теоретичному матеріалі,

практична частина не є обов'язковою, хоча й не забороняється (рис. 2.1). Друга курсова робота обов'язково має містити практичну частину, що доповнюється прикладним соціологічним дослідженням, констатуючим експериментом, або констатуючим із елементами формульованого експерименту (рис. 2.2). Виходячи з вищевикладеного, перша та друга курсові роботи мають відмінності у структурі. Обсяг курсової роботи має містити від 30 до 40 сторінок друкованого тексту, без додатків.

2.3. КВАЛІФІКАЦІЙНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

2.3.1. Вимоги до випускної кваліфікаційної роботи бакалавра

Кваліфікація бакалавра – це академічний ступінь, що відображає освітній рівень випускника, свідчить про наявність фундаментальної підготовки з відповідного напрямку, освоєнні основ спеціалізації і виробленню навичок виконання дослідницьких робіт. Кваліфікаційна робота бакалавра має бути теоретико-прикладним або експериментальним дослідженням, пов'язаним із вирішенням окремих, прикладних задач, що визначають особливості підготовки за напрямом «Соціальне забезпечення».

Кваліфікаційна робота має бути представлена у вигляді рукопису. Бакалаврська робота – це закінчена розробка на задану тему, написана особисто автором під керівництвом наукового керівника, яка свідчить про вміння автора працювати з літературою, узагальнювати і аналізувати фактичний матеріал, використовуючи теоретичні знання і практичні навички, отримані при засвоєнні професійної освітньої програми бакалавра.

Випускова робота студентів четвертого курсу є самостійним науковим дослідженням важливої наукової проблеми й має засвідчити необхідний рівень підготовки бакалавра соціальної роботи: вміння орієнтуватися в соціальних явищах, проблематиці соціальної роботи, методах дослідження, вміти аналізувати отримані результати, володіти категоріями, поняттями та термінологією, якою оперує такий науковий напрям, як соціальна робота. Якщо наукова робота на факультеті носить систематичний характер, то у випусковій бакалаврській роботі продовжується процес систематизації та узагальнення спостережень, зроблених у курсових роботах.

Упродовж навчання на бакалавраті студент має можливість підготувати дві курсові та кваліфікаційну бакалаврську роботу. Використання результатів досліджень, проведених студентами на молодших курсах, сприяє підвищенню якості робіт, значно посилює спеціальні розділи, підвищує технічну і практичну цінність робіт. Успішне виконання і захист бакалаврської атестаційної роботи є доказом досягнення студентом освітнього рівня «базової вищої освіти», який характеризує сформованість інтелектуальних якостей, що визначають розвиток людини як особистості та є достатнім для присвоєння їй освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра. Бакалаврська робота, як правило, є продовженням та розвитком тих початкових дослідницьких та аналітичних навичок, які були набуті студентом у процесі написання курсових робіт. Однак слід зазначити, що, на відміну від курсової роботи, бакалаврська робота має низку відмінностей:

- поглиблена аналітичність;
- більш складна проблема, що розглядається;
- складний план наукової роботи, де з'являються розділи та підрозділи;
- свідоме застосування дослідницьких методів;
- більш ґрунтовне вивчення наукової літератури;
- більший обсяг та ін.

Процес роботи над бакалаврською роботою має структуру, представлену на схемі рис. 2.3.

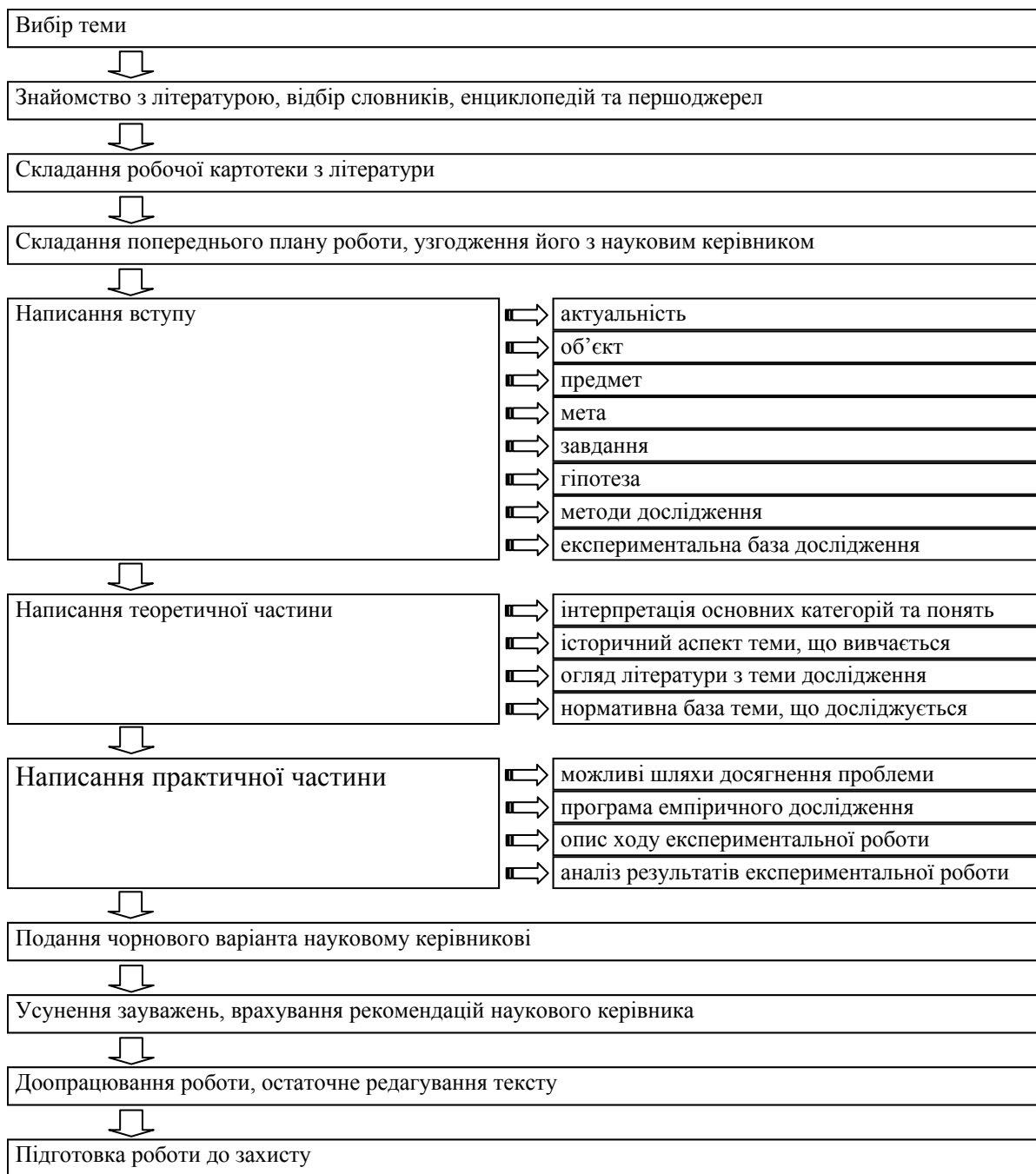

Рис. 2.3. План написання бакалаврської роботи

Бакалаврська робота покликана допомогти студентові систематизувати отримані теоретичні знання, й оволодіти первинними навичками проведення наукових досліджень. Ця робота має виявити здатність студента до самостійного усвідомлення проблеми, вміння збирати, систематизувати, аналізувати наукові факти, застосовувати отримані знання у практичній діяльності, формувати висновки та рекомендації з предмета дослідження. Саме рівень самостійності сприяє розвитку ініціативності у виробничій і дослідницькій діяльності, творчому підходу у застосуванні теоретичних знань на практиці. Таким чином, випускова кваліфікаційна робота із соціальної роботи повинна:

– бути актуальною, відповідати сучасному стану і перспективам розвитку закладів соціального забезпечення в умовах ринкової економіки;

- носити науково-дослідний характер у галузі соціального забезпечення та управління;

- мати теоретичний розділ та розділ, присвячений аналізу фактичного матеріалу установ, організацій, який включатиме аналітичну частину, побудовану на соціологічних даних з використанням таблиць, графіків, діаграм тощо;

- представляти самостійне дослідження соціально-психологічної, соціально-правової та ін. проблеми, аналіз перспектив розвитку установи, демонструючи здатність випускника теоретично усвідомити соціально-економічні, соціально-правові, соціально-педагогічні проблеми практики, робити на підставі аналізу відповідні висновки, вносити пропозиції.

Бакалаврська робота може ґрунтуватися на узагальненні виконаних на попередніх курсах випускником курсових робіт. Кваліфікаційна робота має бути виконана за єдиною системою і єдиними правилами оформлення технологічних, конструкторських, графічних, текстових і програмних документів відповідно до вимог ЕСКД, ЕСТД, СТП і ЕСПД. Обсяг випускової кваліфікаційної роботи бакалавра від 50 до 60 сторінок друкованого тексту, без додатків.

Основними цілями виконання і захисту випускних кваліфікаційних робіт є:

- поглиблення, систематизація і інтеграція теоретичних знань і практичних навичок з напрямку підготовки (спеціальності) вищої професійної освіти;

- розвиток уміння критично оцінювати і узагальнювати теоретичні положення;

- застосування отриманих знань при вирішенні прикладних задач зі спеціальності 6.040200 «Соціальна робота»;

- стимулювання навичок самостійної аналітичної роботи;

- оволодіння сучасними методами наукового дослідження;

- з'ясування підготовленості студентів до практичної діяльності в сучасних умовах;

- презентація навичок прилюдній дискусії і захисту наукових ідей, пропозицій і рекомендацій.

2.3.2. Дипломне дослідження – як різновид кваліфікаційної роботи

Дипломна робота – наукове дослідження, яке студент виконує протягом навчання на V курсі за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст».

У концентрованому вигляді дипломна робота відображає результативність багаторічного процесу навчальної та наукової праці студента. Вона є важливим етапом перевірки та оцінки якості підготовки майбутнього соціального працівника.

Відповідно до вимог освітнього стандарту зі спеціальності 7.040202 «Соціальна робота», кваліфікаційна робота являє собою закінчену розробку, в якій аналізуються актуальні проблеми соціальної сфери та розкриваються зміст і технології їх розв'язання не лише у теоретичному, але й у практичному планах, на місцевому, регіональному та державному рівнях.

Саме тому, вимоги до дипломної роботи дуже високі й збігаються з вимогами, визначеними освітньо-кваліфікаційною характеристикою спеціаліста з соціальної роботи.

Насамперед дипломна робота повинна засвідчувати готовність спеціаліста до розв'язання теоретичних та практичних завдань фаху. Своєю дипломною роботою студент має засвідчити:

- ґрунтовні теоретичні знання з обраної тематики та проблемне викладення теоретичного матеріалу;

- вміння вивчати та узагальнювати літературні джерела, матеріали установ та організацій соціальної сфери;

- спроможність вирішувати практичні завдання, робити висновки, надавати пропозиції;

– спроможність вирішувати практичні завдання, робити висновки, надавати пропозиції;

– навички підготовки, організації та проведення соціологічного дослідження;

– уміння використовувати методи оцінки соціальної інформації.

Метою підготовки дипломної роботи є систематизація та поглиблення теоретичних та практичних знань з обраної спеціальності, їх застосування під час вирішення конкретних завдань, набуття навичок самостійної дослідницької діяльності, а також володіння методикою дослідження, узагальнення та логічного викладення матеріалу.

Загальні вимоги до дипломної роботи полягають у наявності цільової спрямованості, чіткості побудови логічної послідовності викладу матеріалу, глибини дослідження, повноти висвітлення питання, переконливості аргументацій, стислості та точності формулювань, конкретності викладення результатів роботи, доведеності висновків та обґрунтованості рекомендацій, грамотного оформлення тощо.

Дипломна робота зі спеціальності 7.040202 «Соціальна робота» має емпірично-дослідний характер, тобто передбачає вивчення практичного досвіду роботи конкретних установ, організацій, думок фахівців, науковців, оцінки якості соціальних послуг клієнтами соціальних служб, що потрапляють у поле дослідження.

Результатом виконання дипломної роботи має бути засвоєння знань, придбання умінь та формування навичок, що дозволяють майбутньому соціальному працівникові здійснювати аналітико-дослідницьку діяльність: аналіз та прогнозування, розробку соціальних проектів, програм, технологій.

Керівництво дипломними роботами здійснюється найбільш досвідченими викладачами випускової кафедри, а за умови необхідності має бути призначено наукових консультантів з числа професорсько-викладацького складу інших кафедр університету.

До рецензування дипломної роботи залучаються провідні науковці галузі та спеціалісти-практики соціальної роботи.

2.3.3. Наукове спрямування магістерської програми

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про вищу освіту» (№ 2984-III від 17 січня 2002 року), магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності. Слід також зазначити, що підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня магістра може здійснюватися і на основі освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста. Ще одним важливим аспектом, на який слід звернути увагу, є те, що особи, які навчаються за освітньо-кваліфікаційною програмою «магістр», є студентами, і на них розповсюджуються права та обов'язки, зазначені законодавством України для студентів відповідної форми навчання (у тому числі відстрочка від призову на дійсну військову службу). Але хоча магістри і вважаються студентами, все-таки слід наголосити, що магістратура – це новий, більш високий рівень підготовки фахівця, про що свідчать як програма підготовки магістрів, так і кадрове забезпечення реалізації цієї програми. Адже, обов'язковою умовою впровадження магістерської програми в університеті, є забезпечення навчально-виховного процесу науково-педагогічними кадрами, які систематично займаються науковою та науково-методичною діяльністю. Причому, не менше десяти відсотків викладацького складу у магістратурі мають складати доктори наук, професори, та не менше сімдесяти відсотків – кандидати наук, доценти. Акцентування уваги на науково-дослідному напрямі пов'язано з тим

обсягом і складністю завдань, які мають вирішувати на виробництві ті, хто отримає звання магістра, а саме, вони мають вміти:

- аналізувати, оцінювати і порівнювати альтернативи, генерувати оригінальні ідеї у відповідній галузі знань;
- вирішувати складні завдання в умовах неповної інформації з урахуванням соціальної та етичної відповідальності за прийняті рішення;
- володіти методами проведення сучасних експериментів і давати науково обґрунтовану інтерпретацію отриманим результатам;
- аргументовано доводити до аудиторії фахівців наукову інформацію та свої висновки.

Вищевикладене, вказує на необхідність суттєвого посилення науково складової підготовки магістра, яка має забезпечити:

- уміння вибирати необхідні методи дослідження, модифікувати існуючі та розробляти нові методи, виходячи із завдань конкретного дослідження;
- уміння використовувати сучасні комп'ютерні технології для розбудови математичних моделей систем і процесів та реалізації і дослідження означених моделей;
- уміння застосовувати сучасні методи експериментальних досліджень у конкретній галузі соціальної роботи, методи планування експерименту та обробки його результатів;
- уміння обробляти отримані результати, аналізувати і осмислювати їх з урахуванням опублікованих матеріалів;
- уміння подавати підсумки виконаної роботи у вигляді звітів, наукових статей, доповідей і заявок на винаходи, які оформлені згідно з установленими вимогами.

Наукова та науково-дослідна складова – це фундамент магістерської програми, який спрямований на забезпечення майбутнього фахівця інструментарієм для ефективної професійної діяльності.

2.3.4. Магістерські дисертації

Дисертаційне дослідження має спиратися на методологію наукового пошуку та методи пізнання. Основні положення та етапи в організації й проведенні самого наукового пошуку слід підпорядкувати логічним правилам. Сучасне наукознавство прагне досягнути суть явищ та процесів, які вивчаються на підставі цілісного підходу до об'єкта вивчення, тому увага звертається на накопичення знань, пов'язаних з попереднім науковим досвідом, що треба враховувати у процесі наукового пошуку. Крім того, акцент робиться на взаємозв'язок попереднього наукового досвіду із сучасним, тому в науковому пошуку дослідження важливим є накопичення емпіричного фактажу як творчого процесу, в основі якого лежить ідея, що у філософському розумінні є результатом розумової діяльності.

Однією з основних цілей написання магістерської роботи є формування у студентів стійкого інтересу до наукових досліджень, поглиблення та розширення теоретичних знань за рахунок роботи з першоджерелами, набуття вмінь творчого застосування отриманих знань (особливо з професійних та психолого-педагогічних дисциплін) у роботі з клієнтами та здобуття дослідним шляхом нових знань у галузі соціального захисту.

Обов'язковою умовою підготовки магістерської дисертації є глибокі знання автора про сучасний рівень наукових досягнень теорії та практики соціальної роботи і перспективи розвитку напряму соціального забезпечення. Лише, маючи ґрунтовні фахові знання, магістрант на цій основі може сформулювати власні підходи до вирішення проблеми. Вірність теоретичних знань можна перевірити у процесі дослідно-експериментальної діяльності, яка розгортається у процесі проходження науково-

дослідної практики. Виходячи з викладеного, ми бачимо, що практика у підготовці магістра займає одне із ключових місць. Адже у процесі її проходження магістрант має не лише засвоїти методи дослідження і проведення експериментальної роботи, методи аналізу та обробки експериментальних даних, інформаційні технології, що використовуються в соціальній роботі, але й виконати експериментальне дослідження в рамках поставлених завдань, проаналізувати наукову та практичну значущість проведеного дослідження та його економічну ефективність.

Магістерська дисертація має бути представлена у вигляді текстового матеріалу, в якому упорядковано науково-дослідну інформацію відповідно до її структури з урахуванням усіх компонентів. У роботі мають бути відображені як загальнофілософські, загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання, пов'язані з дослідженням у галузі соціальної роботи. Зміст магістерської роботи повинен характеризуватися оригінальним підходом у вирішенні поставленої мети, включаючи обґрунтування положень, гіпотез, наукових фактів, явищ та закономірностей, та класифікацій раніше відомих позицій. Основні положення змісту магістерської роботи мають бути відображені в авторефераті. Магістерська дисертація – це підсумок підготовки молодого фахівця, у зв'язку з чим зміст роботи та рівень її захисту вважаються одним із основних критеріїв при оцінці якості реалізації відповідної освітньо-професійної програми. Але ми маємо розуміти, що магістерська дисертація, як форма наукового дослідження, відноситься до навчально-дослідницької роботи, якій притаманно моделювання вже відомих наукових проблем з їх оригінальним вирішенням, розглядом у новому аспекті, але які не потребують окреслення кардинально нових рішень. Проблеми з висвітлення новітніх технологій та кардинальними рішеннями розглядаються у дисертаціях на здобуття вченого ступеня кандидата наук, які стоять на щабель вище за магістерські дисертації, і різняться процедурою підготовки й захисту. Тому розробляючи наукову проблему та готуючи магістерську дисертацію до захисту, ми маємо чітко уявляти собі відмінності у захисті кандидатської та магістерської дисертацій, які полягають у наступному:

- результати наукового пошуку в дисертаційному дослідженні на здобуття вченого ступеня кандидата наук потребують обов'язкового опублікування у фахових виданнях, тоді як результати магістерської роботи цього не вимагають, хоча й не заперечують;

- процедура захисту магістерської роботи не передбачає засідання окремої фахової комісії із відповідною кількістю голосів та наявністю опонентів, таємного голосування, але підлягає обов'язковому рецензуванню.

Але, як і у кандидатській дисертації, зміст магістерської дисертації, повинен бути відображений в авторефераті, написаному за всіма вимогами наукових, і який дає змогу отримати якнайповніше уявлення про дане дослідження. До автореферату можуть додаватися друковані роздаткові матеріали.

Теми магістерських дисертацій уточнюються до початку другого семестру навчання, після чого затверджуються на засіданні випускової кафедри і подаються на затвердження ректором університету.

Отже, узагальнюючи усе вищезазначене про написання студентських наукових робіт, можемо зробити висновок, що найпростішою формою наукової роботи є курсова, а кожна наступна студентська наукова робота поступово ускладнюється, що можна наочно простежити у таблиці 2.1.

Із даної таблиці видно, що кожна форма наукової роботи має свої терміни виконання, обов'язкові елементи вступу ускладнюються в залежності від форми роботи, відповідно до цієї форми наповнений зміст основної частини, та визначений обсяг.

Таблиця 2.1

Вимоги до різних форм науково-дослідної роботи студентів

№	Форма наукової роботи	Доцільні терміни проведення наукової роботи	Вид планування наукової роботи	Обов'язкові елементи вступу	Зміст основної частини	Обсяг наукової роботи(без додатків)
1	Курсова робота з історії соціальної роботи, соціальні думки, соціології	2-й курс (5-6 триместр)	Простий	Актуальність, об'єкт, предмет, мета, завдання	Висвітлення історико-теоретичних аспектів проблеми	25-30 стор.
2	Курсова робота з технології соціальної роботи, психолого-педагогічними проблемами соціальної роботи	3-й курс (8-9 триместр)	Простий	Актуальність, об'єкт, предмет, мета, завдання,	Висвітлення передового досвіду, аналіз вивчення документації, елементи емпіричного дослідження	35-40 стор.
3	Бакалаврська кваліфікаційна робота	4-й курс (11-12 триместр)	Складний (містить теоретичний та практичний розділ)	Актуальність, об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза, методи дослідження, експериментальна база дослідження	Теоретичний аналіз проблеми, дослідження практичного досвіду та перевірка емпіричним шляхом	50-60 стор.
4	Дипломна кваліфікаційна робота	5-й курс (14-15 триместр)	Складний (містить теоретичний та практичний розділ)	Актуальність, об'єкт, предмет, гіпотеза, мета, завдання, методики	Висвітлення теоретичних та емпіричних аспектів проблеми. Застосування результатів наукової розробки на практиці	70-80 стор.
5	Магістерська робота	(14-15 триместр)	Складний	Актуальність, об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза, діагностичний висновок, практична значущість, апробація	Висвітлення теоретичних та емпіричних аспектів проблеми. Застосування результатів наукової розробки на практиці	90-100 стор.

2.4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Науковим керівником кваліфікаційних робіт (бакалаврської, кваліфікаційної, магістерської) призначається, як правило, професор або доцент випускової кафедри, які займаються науково-дослідною діяльністю з напрямку близькому до теми наукової роботи. Для робіт, що виконуються на стику наукових напрямів, за рішенням випускової кафедри, звертаються за допомогою до наукового консультанта – це може бути вчений з іншої кафедри або провідний фахівець у системі соціального захисту. Науковий керівник спрямовує роботу студента, допомагаючи йому оцінити можливі рішення, та разом з виконавцем несе певну відповідальність за правильність отриманих результатів та їх фактичну точність.

2.4.1. Обов'язки наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи:

- практична допомога студентові у виборі теми випускної кваліфікаційної роботи і розробці плану її виконання;
- надання допомоги у виборі методики проведення дослідження;
- консультування з підбору літератури і фактичного матеріалу;
- систематичний контроль ходу виконання випускної кваліфікаційної роботи відповідно до розробленого графіка;
- оцінка якості виконання випускної кваліфікаційної роботи відповідно до вимог, що пред'являються до неї (відгук наукового керівника);
- визначення кола питань та обсягу визначення й обробки матеріалу необхідного для написання кваліфікаційної роботи;
- консультування студента з питань, які виникають при написанні роботи;
- контроль за виконанням календарного графіку написання кваліфікаційної роботи.

Щоб дослідницька робота майбутнього фахівця із соціальної роботи мала систематичний характер, науковий керівник допомагає студенту розробити індивідуальний план роботи, в якому враховується не лише виконання навчального плану спеціальності, але й тема наукового дослідження, підготовка студента до практики та проведення експерименту чи дослідження. Індивідуальний навчальний план випускника затверджується завідувачем кафедри не пізніше 1 листопада, першого року навчання. Ці індивідуальні навчальні плани магістрантів складаються у 2-х примірниках, перший зберігається на випусковій кафедрі, а другий – у студента.

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи контролює всі стадії підготовки і написання роботи, аж до її захисту. Відповідальність за якість отриманих наукових результатів, разом зі студентом несе і науковий керівник. Студент не менше двох разів на місяць звітує перед керівником про виконання завдання. Контроль роботи студента, що проводиться науковим керівником, доповнюється контролем з боку випускової кафедри, яка контролює виконання студентом календарного плану підготовки випускної кваліфікаційної роботи до захисту і дату отримання рецензії. Після завершення студентом випускної кваліфікаційної роботи науковий керівник дає письмовий відгук.

2.4.2. Тема наукового дослідження

Вибір теми кваліфікаційної роботи є вкрай важливим, оскільки повинен відображати не лише актуальність, наукову та практичну значущість майбутніх результатів, а й враховувати подальшу перспективу у дослідженні обраної проблематики. Вибір напрямку дослідження є результатом вивчення стану вже існуючих у соціальній

роботі надбань, тому конкретизація теми дослідження відбувається на тлі вивчення історії проблеми та напрацювань провідних вчених.

Допомогу студенту у виборі теми надає випускова кафедра, яка представляє список орієнтованої тематики кваліфікаційних робіт. Враховуючи, що процес підготовки кваліфікаційної роботи потребує значної кількості часу, вибір теми бажано здійснювати заздалегідь, наприкінці навчального року, що передує року написання роботи. Вже на III-IV курсах, при написанні курсових робіт, слід серйозно поставитися до формулювання тем дослідження майбутніх бакалаврських, дипломних, магістерських робіт.

Тематика кваліфікаційних робіт тісно пов'язана з практичними проблемами соціальної сфери. Суттєво вплинути на вибір теми кваліфікаційної роботи можуть виробничі практики, саме тому, теми робіт мають визначатися після проходження студентами виробничих практик на третьому курсі, тобто одним із основних критеріїв вибору тематики дослідження мають бути матеріали та враження, отримані у процесі проходження попередніх практик.

Для прийняття рішення щодо обрання тієї чи іншої теми доцільним буде попереднє консультування з викладачем, яким її запропоновано. У процесі консультування до формулювання теми можуть бути внесені корективи, уточнення – відповідно до пропозицій студента. При цьому слід пам'ятати, що тема завжди має відбивати конкретну соціальну проблему. Під проблемою розуміється комплекс теоретичних чи практичних завдань, необхідність вирішення яких постала перед суспільством в цілому, чи окремою його частиною. Слід пам'ятати, що нечіткість формулювання теми призводить, як правило, до помилкового визначення проблеми. Разом з тим, бажано, щоб обрана тема викликала зацікавленість у автора, співпадала з його навчальними та науковими інтересами. Важливим моментом формування уявлення про вміст майбутньої кваліфікаційної роботи є попереднє обговорення з викладачем її об'єкта, предмета, мети та завдань вже на етапі вибору теми.

Студент-випускник – це людина з певним досвідом навчальної, науково-дослідної, виробничої діяльності, оскільки позаду написання рефератів, доповідей, курсових робіт, проходження ознайомчої, волонтерської практики, тобто накопичений багаж, який становить основу наукового інтересу студента. Виходячи з викладеного, тема роботи може бути запропонована саме студентом і відкоректована разом із науковим керівником.

Хоча існує традиційний підхід як у визначенні тем, так і в їх розробці, але вважаємо за необхідне звернути увагу на специфічність та теоретичну і практичну цінність саме тих робіт, які мають міждисциплінарний характер, які не підлягають під визначення в категорії лише однієї дисципліни, а виконуються на межі двох або кількох дисциплін (соціальний захист має бути в основі однієї з дисциплін). Такі теми надають студентам більш широкі можливості для творчості й пошуку нестандартних рішень, роблять наукову роботу оригінальною та більш вартісною як для самого науковця-початківця, так і для сучасної соціальної сфери.

Підбір теми бакалаврської роботи може стати стимулом вмотивованості студента до самостійної роботи. На активність наукової діяльності студента підбір теми дослідження може вплинути, якщо:

- тема є логічним продовженням того над чим студент працював протягом останніх років;
- тема, пов'язана з майбутньою професійною діяльністю, у якій студент бачить себе фахівцем;
- тема є оперативним інтелектуальним реагуванням на суперечливі проблеми сучасності, які ще не знайшли належного наукового вирішення;

– простежується зв'язок обраної теми із дослідницькою проблематикою кафедри чи науковими розробками конкретного викладача, з яким студент бажає співпрацювати.

Тема кваліфікаційної роботи – це результат клопіткої роботи з ознайомлення з вітчизняними та закордонними джерелами, пов'язаними із соціальною роботою та суміжними спеціальностями, а також набутого досвіду проходження виробничих практик та написання курсових робіт. Маючи зазначену теоретико-практичну базу, можна вибір теми проводити наступним чином у декілька етапів:

– на підставі аналізу протиріч, які виявленні у напрямі потенційного дослідження, формується проблема, ключові питання та очікувані результати;

– виявляються складові компоненти вибраної теми, тобто розробляється структура проблеми;

– визначається актуальність проблеми, її цінність на сучасному етапі для галузі соціально захисту.

З вищевикладеного, можна зробити висновок, що тема кваліфікаційної роботи повинна бути актуальною, відповідати стану та перспективам розвитку соціальної сфери, бути спрямованою на вирішення конкретних завдань, що стоять перед установами та організаціями галузі. Тобто, в якості теми кваліфікаційної роботи обирається конкретно проблема, яка має місце у реальній соціальній практиці тих установ, організацій, підприємств, куди студент направляється на виробничу переддипломну науково-педагогічну практику.

Після обрання теми кваліфікаційної роботи, студент пише заяву на ім'я завідувача випускової кафедри з проханням затвердити її та призначити наукового керівника, а в разі необхідності – і наукового консультанта (зразок заяви міститься у додатку).

Закріплення теми, призначення наукового керівника (наукового консультанта) оформлюється протоколом кафедри.

Після затвердження теми, студент разом із науковим керівником складають (розробляють) індивідуальний план виконання кваліфікаційної роботи (додаток А).

Завдання складається у двох примірниках: перший видається студенту одразу після затвердження, другий залишається на кафедрі. Зміст індивідуального плану виконання кваліфікаційної роботи містить, з одного боку, завдання, що сформулював автор кваліфікаційної роботи для досягнення мети дослідження, разом з тим, це ті завдання, що повинен вирішити студент як виконавець кваліфікаційної роботи. Наприклад, якщо досліджується тема «Формування професійної готовності майбутнього соціального працівника», то завдання може містити наступні складові:

- 1) дослідити поняття «професійна готовність»;
- 2) ознайомитися з професіограмою соціального працівника;
- 3) проаналізувати освітньо-кваліфікаційні вимоги до бакалавра, спеціаліста та магістра соціальної роботи, що зафіксовані в освітньому стандарті;
- 4) розглянути освітньо-професійну програму підготовки соціальних працівників;
- 5) обрати інструментарій (у разі відсутності розробити власний) для діагностики рівня професійної готовності (чи окремих її складових) майбутніх соціальних працівників;
- 6) визначити наявний рівень професійної готовності студентів спеціальності «Соціальна робота» ЧДУ ім. Петра Могили;
- 7) сформулювати пропозиції щодо можливих шляхів підвищення рівня професійної готовності майбутніх соціальних працівників під час навчання у ВНЗ;
- 8) розробити рекомендації щодо вдосконалення підготовки соціальних працівників у ВНЗ;
- 9) під час переддипломної практики запропонувати апробацію окремих складових (чи у повному обсязі) розроблених рекомендацій;
- 10) отримати відзив на результати апробації чи обґрунтовану відповідь по суті придатності рекомендацій;

- 11) для розв'язання цих завдань розробити програму дослідження;
- 12) оформити роботу відповідно до існуючих вимог;
- 13) отримати відзив наукового керівника та зовнішню рецензію.

Тематика кваліфікаційних робіт повинна відповідати сучасному стану і перспективам розвитку соціальної роботи. Кваліфікаційна робота є проектною, науково-дослідною або експериментальною розробкою, в якій вирішується актуальне завдання для напряму «Соціальна робота». Вимоги до вмісту, обсягу і структури бакалаврської атестаційної роботи визначаються вищим навчальним закладом на підставі положення про підсумкову державну атестацію випускників вищих навчальних закладів, затвердженого Міністерством науки і освіти України, державного освітнього стандарту за напрямом підготовки дипломованого спеціаліста «Соціальний працівник», Закону України про вищу освіту і даних методичних рекомендацій.

Теми кваліфікаційних робіт призначають відповідно до наступних напрямів:

1) виконання проектної тематики. Науково-дослідний напрям, яким займається випускова кафедра;

- 2) забезпечення навчального процесу;
- 3) науковий інтерес керівника в галузі соціальної роботи;
- 4) забезпечення навчального процесу;

Оскільки соціальна робота є інтегруючим міжгалузевим науковим напрямом, рекомендується вибирати теми, пов'язані з наступними спеціальними дисциплінами:

- технології соціальної роботи;
- загальна та соціальна педагогіка;
- загальна соціальна та вікова психологія;
- соціологія;
- соціальна робота з сім'ями та дітьми;
- соціальна робота з різними категоріями клієнтів;
- організація діяльності соціальних служб;
- зайнятість населення та її регулювання;
- соціальна робота з людьми похилого віку;
- конфліктологія в соціальній роботі;
- права людини та їх захист;
- соціальна робота з біженцями та пошукувачами притулку;
- соціальна робота з людьми що мають наркотичну та алкогольну залежність;
- соціальна робота з ВІЛ-інфікованими;
- соціальна робота з різними категоріями жінок;
- проблеми соціальної роботи з молоддю;
- основи медико-соціальної реабілітації інвалідів;
- волонтерство в соціальній роботі;
- соціальна робота в пенітенціарній системі.

У виборі проблематики та теми дослідження мають допомогти провідні науковці випускової кафедри. Суттєвим є обговорення на кафедрі обраних студентами тем із метою визначення їх наукової вартості, актуальності та значущості для навчального процесу. Дискусії щодо теми дослідження можуть виявити нові, ще не вирішені питання різного ступеня науковості, що дозволить чітко виокремити коло питань, що підлягають висвітленню. Якщо в університеті розвинені наукові школи, то створюються найбільш сприятливі умови для виконання комплексних досліджень, що мають напрямок дослідження соціального забезпечення, який у подальшому стає стратегією наукового колективу.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Яким чином можна стимулювати науково-дослідну роботу студента?
2. Розкрийте основні причини недостатнього розвитку науково-дослідної роботи студентів в умовах університету.
3. Доведіть доцільність та розкрийте види робіт, які сприятимуть вихованню соціального працівника науковця на бакалавраті (1-4 курси).
4. Доведіть доцільність та розкрийте види робіт, які сприятимуть вихованню соціального працівника науковця, який претендує на отримання освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст».
5. Доведіть доцільність та розкрийте види робіт, які сприятимуть вихованню соціального працівника науковця, який навчається у магістратурі?
6. Розкрийте форми науково-дослідної роботи студентів у позанавчальний час.
7. Якою є головна спрямованість курсової роботи?
8. Яка структура університету відповідальна за затвердження теми та графіку написання курсової роботи?
9. Що слід враховувати при виборі теми курсової роботи?
10. У чому полягає відмінність першої курсової роботи від другої?
11. Що відображає та засвідчує кваліфікаційний рівень бакалавра?
12. Зазначте відмінності бакалаврської роботи від курсової?
13. Якими є основні цілі виконання і захисту випускних кваліфікаційних робіт?
14. Що відображає та засвідчує освітній рівень магістра?
15. У чому полягають відмінності в захисті кандидатської та магістерської дисертацій?

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ ДИКТАНТ

1. В обов'язки наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи входить...
2. Суттєво вплинути на вибір теми кваліфікаційної роботи може ..., оскільки тематика кваліфікаційних робіт тісно пов'язана з
3. Оскільки соціальна робота є інтегруючим міжгалузевим науковим напрямом, рекомендується вибирати теми, пов'язані з наступними спеціальними дисциплінами:
4. Перша курсова робота із соціальної роботи відрізняється від другої... .
5. Кваліфікаційна робота бакалавра має бути ..., або ... дослідженням пов'язаним з вирішенням
6. Кваліфікаційна робота має бути представлена у вигляді ...
7. Обсяг випускової кваліфікаційної роботи бакалавра від ... до ... сторінок друкованого тексту, без додатків.
8. Обсяг курсової роботи від ... до ... сторінок друкованого тексту, без додатків.
9. Обсяг магістерської дисертації від ... до ... сторінок друкованого тексту, без додатків.
10. Після захисту, магістерські роботи зберігаються в бібліотеці протягом

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Курсові чи кваліфікаційні роботи пишуться з:

- а) однієї конкретної дисципліни;
- б) двох дисциплін;
- в) низки споріднених дисциплін;
- г) усі відповіді вірні.

2. Тематика курсових робіт кожного року має переглядатися і затверджуватися:

- а) науковим відділом університету;
- б) деканатом факультету;
- в) випусковою кафедрою;
- г) усі відповіді вірні.

3. Друга курсова робота обов'язково має містити:

- а) ускладнену структуру;
- б) практичну частину;
- в) збільшений обсяг;
- г) усі відповіді вірні.

4. Кваліфікаційна робота має бути представлена у вигляді:

- а) рукопису;
- б) практичного дослідження;
- в) автореферату;
- г) усі відповіді вірні.

5. Упродовж навчання на бакалавраті студент має підготувати:

- а) курсову та бакалаврську роботу;
- б) дві курсові та бакалаврську роботу;
- в) курсову, кваліфікаційну та бакалаврську роботи;
- г) кількість науково-дослідних робіт, яка вказана у навчальному плані.

6. Обсяг випускової кваліфікаційної роботи бакалавра має містити:

- а) від 30 до 40 сторінок друкованого тексту, без додатків;
- б) від 50 до 60 сторінок друкованого тексту, без додатків;
- в) від 60 до 70 сторінок друкованого тексту, без додатків;
- г) від 70 до 80 сторінок друкованого тексту, без додатків.

7. Обсяг курсової роботи має містити:

- а) від 20 до 30 сторінок друкованого тексту, без додатків;
- б) від 30 до 40 сторінок друкованого тексту, без додатків;
- в) від 40 до 50 сторінок друкованого тексту, без додатків;
- г) від 50 до 60 сторінок друкованого тексту, без додатків.

8. Обсяг магістерської дисертації має містити:

- а) від 60 до 70 сторінок друкованого тексту, без додатків;
- б) від 70 до 80 сторінок друкованого тексту, без додатків;
- в) від 80 до 90 сторінок друкованого тексту, без додатків;
- г) від 90 до 100 сторінок друкованого тексту, без додатків.

9. Не менше десяти відсотків викладацького складу у магістратурі мають складати:

- а) кандидати наук;
- б) доктори наук;
- в) академіки;
- г) магістри.

10. Зміст магістерської дисертації повинен бути відображений у:

- а) авторефераті;
- б) методичних рекомендаціях;
- в) брошурі;
- г) статті.

11. Відповідальність за якість отриманих результатів та їх точність, разом зі студентом, несе:

- а) завідувач випускової кафедри;
- б) науковий керівник;

- в) декан;
- г) випускова кафедра.

12. Студент має звітувати перед науковим керівником про виконання наукової роботи:

- а) не менше одного разу на тиждень;
- б) не менше одного разу на місяць;
- в) не менше двох разів на місяць;
- г) не менше одного разу на два місяці.

13. Відгук на випускню кваліфікаційну роботу має дати:

- а) зовнішній рецензент;
- б) науковий керівник;
- в) завідуючий випусковою кафедрою;
- г) декан факультету.

14. Для затвердження теми курсової роботи, студент має написати заяву на ім'я:

- а) завідувача випускової кафедри;
- б) наукового керівника;
- в) декана факультету;
- г) куратора групи.

15. Тему магістерської дисертації затверджує:

- а) ректор;
- б) проректор;
- в) завідувач випускової кафедри;
- г) декан факультету.

16. Які форми організації має науково-дослідна робота студентів на Україні:

- а) аудиторна науково-дослідна робота;
- б) позанавчальна науково-дослідна робота;
- в) курсова, бакалаврська, дипломна, магістерська робота;
- г) усі відповіді вірні.

17. Яка основна причина слабого розвитку науково-дослідної роботи студентів в умовах університетської освіти?

- а) на залучення студентів до науково-дослідної роботи виділяється недостатньо годин;
- б) науково-дослідна робота в університетах залишається додатком до викладання у викладачів кафедр;
- в) викладачів, які плідно займаються науково-дослідною роботою зі студентами, не стимулюють;
- г) усі відповіді вірні.

18. У яких напрямках повинна здійснюватися науково-дослідна робота студентів університету?

- а) науково-дослідна робота студентів у навчальному процесі;
- б) науково-дослідна робота студентів у вільний від навчання час;
- в) науково-дослідна робота студентів на виробництві;
- г) усі відповіді вірні.

19. З якого курсу слід розпочинати науково-дослідну роботу студентів?

- а) з першого;
- б) з другого;
- в) з третього;
- г) з четвертого.

20. Яку форму науково-дослідна робота студентів можна віднести до позанавчальної?

- а) науково-дослідні гуртки;
- б) проблемні гуртки;
- в) наукові конференції;
- г) олімпіади.

ВІДПОВІДІ ДО ЗАВДАНЬ ТЕСТУ

№ 1 – г;

№ 2 – в;

№ 3 – б;

№ 4 – а;

№ 5 – б;

№ 6 – б;

№ 7 – б;

№ 8 – г;

№ 9 – б;

№ 10 – а;

№ 11 – б;

№ 12 – в;

№ 13 – б;

№ 14 – а;

№ 15 – а, в;

№ 16 – а, б;

№ 17 – г;

№ 18 – а, б;

№ 19 – а;

№ 20 – а, б, в, г.